

«Эй Аллоҳнинг Расули, Умму Саъд вафот этди. Қайси садақа афзал?» деди.

«Сув», дедилар у зот.

Бас, у қудуқ қазиди ва:

«Бу Умму Саъдга», деди».

Абу Довуд ва Насаий ривоят қилганлар ва:

«Ана ўша Саъднинг Мадинадаги сувхонасидир»ни зиёда қилганлар.
Аллоҳ олий ва билгувчироқдир.

Ушбу ривоятдан савобини маълум кишига атаб вақф қилиш жоизлиги келиб чиқмоқда.

Ўша вақтда мусулмонлар жамоасининг эҳтиёжига биноан, шу иш қилинган. Кейинчалик ушбу маънода турли вақфлар қилинган. Турар жойлар, мадрасалар, муҳтожларга маош бўладиган нарсалар вақф қилинган.

Ҳозирги мусулмонлар ҳам бу ишлардан ўрнак олишлари керак. Чунки вақф садақаи жория бўлади, ундан доимий равишда савоб етиб туради.

Динимиздаги вақфлар тушунчасини ҳозирги кундаги хайрия жамиятлари тушунчасига ўхшатиш мумкин. Албатта, иккиси ўртасидаги фарқ жуда ҳам катта. Бу нозик фарқларни уларни синчиклаб ўрганган кишилар яхши англаб етишлари мумкин.

Аъзолари олиймақом инсоний фазилатлар соҳиби бўлган умматгина ҳаётга, тараққиётга ва дунёда пешқадам бўлишга лойиқдир. Мазкур олиймақом инсоний фазилатлардан яхшилик, хайр-эҳсон ва меҳру шафқат барқ уриб туради ҳамда улардан жамиятдаги барча табақалар баҳраманд бўладилар.

Мусулмонлар худди ана шу олиймақом фазилатлар билан бутун дунёга яхшилик уруғини сочган жамоа аъзоларидир. Улар Қуръони Карим ва Пайғамбарлари Муҳаммад алайҳиссаломнинг ҳадисларида келган бутун мавжудотга яхшилик қилиш ҳақидаги таълимотларга амал қилган ҳолда яхшилик, хайр-эҳсон ва меҳр-шафқат улашиб келганлар.

Мусулмонларнинг хайрия ишларининг барчасига динимиздаги вақфлар ҳақидаги кўрсатмалар асос бўлган.

Мазкур хайрия ишларини қилишда барча мусулмонларга Пайғамбаримиз Муҳаммад алайҳиссаломнинг ўзлари бош ўрнак бўлганлар. У зот турли кишилар тарк қилган еттита боғни мискинлар, фақирлар ва ҳожатмандлар фойдасига вақф қилганлар.

Кейин у зотга Ҳазрати Умар, Ҳазрати Абу Бакр, Ҳазрати Усмон, Ҳазрати Али, Зубайр ибн Аввом, Муъоз ибн Жабал каби саҳобалар эргашиб, катта миқдордаги вақфларни қилганлар. Аста-секин бу хайрли иш кенгайиб борган ва деярли имкони бор бўлган барча саҳоблар вақфлар қилганлар.

Бу ҳақда улкан саҳобий Жобир ибн Абдуллоҳ: «Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васалламнинг муҳожир бўлсин, ансорий бўлсин, қудрати етган саҳобаларидан бирор кишининг сотилмаслик, меросга қолмаслик ва ҳадя қилинмаслик шарти ила ўз молидан вақф қилмаганини билмайман», дейдилар.

Кейин келган мусулмонлар ҳам бу хайрли ишни шараф билан давом эттирдилар. Улар ҳисобсиз боғу роғларни, ерларни, ҳовли-жойларни ва бошқа турли-туман мулкларни вақф қилдилар. Бунинг оқибатида ҳамма тарафларга хайрия муассасалари тарқалди.

Мазкур вақфлар икки хил бўлган:

Биринчиси – давлат томонидан ташкил қилинган вақфлар.

Иккинчиси – шахслар томонидан ташкил қилинган вақфлар.

Хайрия муассасаларининг энг биринчиларидан бўлгани масжидлардир. Мусулмонлар масжид қуришда қадимдан бир-бирлари билан мусобақа қилиб келганлар.

Шунингдек, мадрасалар ҳам бу борада Ислом умматининг алоҳида эътиборга сазовор ишларидан биридир.

Вақфлар ҳақида сўз кетар экан, шифохоналар, меҳмонхоналар, зовия – зикрхоналар, такялар каби муҳтожларга аталган муассасалар ҳақида алоҳида таъкидлаш лозим бўлади.

Камбағаллиги туфайли турар-жой қура олмайдиган, уй сотиб ёки ижарага ололмайдиган оила ва шахсларга аталган турар-жой вақфлари ҳам кўп бўлган.

Йўловчи ва муҳтожларга сув тарқатишга аталган алоҳида вақфлар ҳам ҳамма жойларда етарли равишда бўлган. Кишиларга турли таомлар, нон, гўшт, ҳолва ва бошқа нарсаларни тарқатадиган хайрия ошхоналари ҳам жуда кўп бўлган.

Маккаи мукаррама ва Мадинаи мунавварага ҳаж ҳамда зиёратга келганларга аталган такиялар ҳам жуда кўп бўлган. Улардан ҳозирга қадар кўпчилик фойдаланиб келмоқда.

Йўловчилар, зироатлар, ҳайвонлар ва муҳтожларни сув билан таъминлаш ниятида ҳамма жойларда қудуқлар қазийдиган вақфлар ҳам кўп бўлган.

Мусулмонларнинг хайрия ижтимоий муассасалари қаторида йўл ва кўприкларни тузатиш билан ўз хизматларини тақдим қиладиган вақфлари ҳам бўлган.

Ташландиқ ва етим болаларга аталган вақфлар уларни едириш, ичириш, кийинтириш, яшаш жойи билан таъминлаш билан бирга, уларни хатна қилдиришга ҳам катта аҳамият берганлар.

Шунингдек, кўзи ожиз, шол ва ногирон кишиларга аталган вақфлар уларнинг ҳузур-ҳаловат ила яшашлари учун барча керакли нарсаларни ҳозир қилганлар.

Қамоқдагиларга ёрдам берадиган, уларга озиқ-овқат ва дори-дармон етказиб берадиган вақфлар ҳам бўлган.

Оила қуришда қийналиб қолган ёш йигит-қизларга оила қуришда керакли барча ёрдамларни тақдим қиладиган вақфлар ҳам ҳамма жойларда муваффақият билан иш олиб борганлар.

Эмизикли оналарни сут ва қанд билан таъминлайдиган хайрия муассасалари бўлиб, бу каби вақфни биринчилардан бўлиб, Салоҳуддин Айюбий ташкил қилган эди. У киши Дамашқ шаҳри қалъаси дарвозаларидан бири яқинида икки тарнов қилиб, биридан сут, иккинчисидан қандли сув оқиб турадиган қилган эди. Оналар ҳар ҳафтада икки марта келиб, болалари учун сут ва қандли сув олиб кетар эдилар.

Идишларини синдириб қўйган болаларга ёрдам берадиган вақфлар ўйинқароқлик қилиб, идишларини синдириб қўйган болаларга янги идиш берар эдилар. Болалар эса янги идишларни олиб, худди ҳеч нарса бўлмагандек, ота-оналари ҳузурларига бемалол бораверар эдилар.

Мусулмонларнинг хайрия ташкилотларидан ҳамма баробарига фойда топар эди. Ҳатто қаровсиз қолган ҳайвонларга ёрдам берадиган хайрия ташкилотлари ҳам турли жойларда ўз хизматларини адо этар эди.

«Ҳадис ва ҳаёт» китобининг 21-жузидан олинди

Ушбу китоб Ўзбекистон Республикаси Вазирлар Маҳкамаси ҳузуридаги Дин ишлари бўйича қўмитанинг 2022 йил 14 сентябрдаги 0307/7030-рақамли хулосаси асосида тайёрланган.